

РЕЦЕНЗИЯ

от проф. д-р Румен Янков, Великотърновски университет,
на дисертационен труд за присъждане на образователна и научна
степен „доктор“ от Кристина Емилова Петрова-Христова
на тема „Геодемографски анализ и прогнозни варианти за развитието
и интеграцията на ромския етнос в България“

Рецензията е изготвена и представена на основание на заповед на Ректора на Софийски университет „Св. Климент Охридски“ за определяне на състава на научното жури и насрочване на публичната защита РД 38-195 от 23.04.2021 г., и решенията от първото заседание на научното жури

Професионално направление: 4.4. Науки за Земята (География на населението и селищата)

Обучаващо звено: Катедра Социално-икономическа география, Геолого-географски факултет, СУ

Научен ръководител: доц. д-р Георги К. Бърдаров

Заглавие на труда: „Геодемографски анализ и прогнозни варианти за развитието и интеграцията на ромския етнос в България“

Име на дисертанта: Кристина Емилова Петрова-Христова

1. Данни за докторанта и докторантурата

Кристина Петрова е зачислена в редовна докторантура в докторска програма „География на населението и селищата – Етнически и езикови малцинства, и религиозни общности в България“ към катедра „Социално-икономическа география“, считано от 1.2.2018 г. до 1.2.2021 г. (Заповед РД 20-273 от 31.01.2018 г.). За научен ръководител е определен доц. д-р Георги Бърдаров.

С ректорска заповед РД 20-174 от 28.1.2021 г. докторантът е отчислен с право на защита. По процедурата, регламентирана в ЗРАСРБ и произтичащите от него правилници не откривам нарушения. Работата по дисертацията е завършена и трудът е представен за защита съобразно предвидените в закона изисквания.

2. Данни за дисертацията, автореферата и публикациите по темата

Дисертационният труд на Кристина Петрова е с обем 260 стр. , в т. ч 240 стр. основно изложение и 20 стр. приложения – фотоси и използваната като част от изследователската методика, анкетна карта. Изложението е структурирано в увод, четири глави, заключение и списък на използваните източници. Спомагателен характер имат списъците на съкращенията, фигурите, таблиците и приложенията. В края на текста е направена кратка справка на приносите на дисертационния труд, така както ги преценява авторът. Като източници са посочени 96 заглавия научна литература (в т.ч. 24 на латиница) и 17 източника от интернет-страници.

Изложението е в ясен и логичен научен стил. В основния текст присъстват 12 таблици и 61 фигури, които сполучливо подсилват аргументацията.

Наистина, въпросите за социално-икономическата интеграция на ромското население са изключително актуални в Източна Европа, в т.ч. и в България. Очевидно е, че икономическите трудности и демографския спад, допълнително ги изострят.

Дисертационното изследване е с предмет именно пречките и възможностите пред въпросната интеграция. Целта е да бъдат разкрити и предложени работещи интеграционни модели (с. 16). Положително е, че е описан методическия апарат на изследването с конкретизация за задачите, които се решават с прилагането на един или друг метод.

Първата глава от работата е „Произход, развитие и разселване на ромите в България и Европа през вековете“ има общопознавателен характер и излага вижданията за произхода и разселването на ромските групи. Прави впечатление акцентът, поставен в раздела, върху преследването и насилието над ромите в различни европейски страни. Той не е излишен, предвид целта и задачите пред дисертационния труд, доколкото обръща вниманието към

предрасъдъците и трайно негативното обществено отношение към ромите като фактор за тяхната изолация и капсулация. В тази част са засегнати и въпросите за формирането на държавна политика по отношение на ромското население, у нас и в други европейски страни.

Втора глава „Стратификация и етно-културни особености на ромската етническа група в България“ представя ромската общност като етнически нехомогенна, със сложна социална стратификация и етно-културни различия. Тази теза се възприема от дисертанта като основа при формиране на интеграционната политика, която, съотв., трябва да бъде диференцирана по отношение на различните ромски групи и субгрупи. Доста детайлно са представени различни класификационни схеми като се търси географското им отражение. Обърнато е подобаващо внимание (както и в предишната глава) на въпросите за ромската идентичност и т.нар. преферирано самосъзнание.

Третата глава е озаглавена „Териториално разпространение и геодемографски анализ на ромите в България“. Анализира се териториалното разпределение на ромското население, участието му в миграциите и урбанизационния процес в страната, жилищната сегрегация и гетоизацията. Особен интерес представлява анализът на възпроизводствения процес в общността и прогнозите, като коректно са използвани проучванията на широк кръг автори – географи, демографи и др.

Четвъртата глава от работата - „Успешни мерки, политики и модели за интеграция на ромите“ следва да реши най-съществените изследователски задачи. Тук в най-голяма степен се разкриват резултатите от самостоятелните проучвания и научно-приложните идеи на дисертанта. Анализиран е опитът на някои източноевропейски и северноевропейски страни в интеграцията на ромите, и по адаптацията на т. нар., „Исландски модел“ на организация и наблюдение на извънучилищната ангажираност в спортни, културни и

трудови групови дейности. Развито е виждането за проектно начало и сътрудничество с местните власти, при което опитът в една локална общност (на територията на община Стралджа), може да бъде доработен като модел за интеграция на много по-широко ниво. Специално внимание се обръща на професионалната ориентация в ученическа възраст и стимулирането на социалното предприемачество. Проведените теренни наблюдения и установените чрез анкети доминиращи нагласи в определени целеви групи са подробно описани. В края на разработката авторът прави важни заключения и препоръки в насока за преодоляване на стереотипите и натрупаното недоверие по отношение на ромската интеграция. Обосновани са позициите за ключовото значение на образованието и за неприложимостта на унифициран подход в интеграцията.

Общото ми впечатление от рецензирания дисертационен труд е, че темата е оригинална и разработена задълбочено от дисертанта. Налице са всички задължителни елементи за представяне и защита на дисертацията. Още веднъж ще обърна внимание на актуалността и значението на географското участие в научното изследване на ромската интеграция, както и за очертаването на приложни решения в този труден обществен процес.

В разработката проличават и някои слабости. Към едно дисертационно изследване с дефиниран предмет не могат да се предявят претенции за изчерпателност във всички аспекти на изследвания проблем. Все пак, дисертацията щеше да спечели, ако някои въпроси бяха запълнени по-обстойно. По-съществени забележки са за излишното стесняване на базата от източници, рехавият преглед на държавната политика по отношение на ромите, едва загатнатата връзка на преферираната етническа идентичност с пълноценното включване в българското общество, недоизяснената роля на разпространението на бедността и другите социално-демографски проблеми

сред ромското население, отсъствието на повече примери на локално ниво за успешни (или неуспешни) практики.

Въпреки тези пропуски, дисертацията на Кристина Петрова заслужава висока оценка като навременно и ползотворно научно изследване. Научния език е на нужното ниво и не са допуснати терминологични несъответствия. На някои места в дисертацията изразът на човешка солидарност взема превес над прагматиката, очертана от целта и задачите. Иначе правдивите исторически факти за преследване на ромите в миналото трудно се свързват със съвременните проблеми на ромската интеграция, още повече в условията на нашата страна.

Авторефератът на дисертационния труд (общо 59 стр., в т.ч. 49 стр. изложение) точно представя методологията и съдържанието на изследването.

По темата на дисертационния труд К. Петрова е представила три научни публикации, две от които са в съавторство, и са публикувани в сборник от научен форум, проведен в чужбина.

3. Научни приноси

Справката за приносите на дисертационния труд посочва два (1. и 2.) с теоретичен и два с научно-приложен характер (3. и 4. в справката). Запознаването с труда ми дава основание да смятам, че той действително обогатява познанията в някои аспекти на географията на етносите и съдържа анализи и изводи, които биха могли да са полезни в управленската и социалната практика в страната. Изразявам положителното си мнение, като по формулираните от дисертанта приноси ще направя кратки коментари.

Проучени и синтезирани са етнографски, статистически и географски сведения за сложната социо-културната стратификация на ромския етнос в неговата динамика през следосвободенския период. Приносният момент е в

разкриването на аналитичната връзка със състоянието и трудностите пред социалното включване на отделни групи и субгрупи ромско население.

Направен е задълбочен анализ на възпроизводствените характеристики на ромския етнос в България, демографските му структури и прогнозите на водещи изследователи. Установените типични репродуктивни и миграционни нагласи са база за съществени изводи на автора. Те отразяват очерталото се в перспектива етническо преструктуриране, и особено, социално-икономическите предизвикателства пред страната предвид възрастовото разпределение и образователния статус в етническа група, делът на която се очаква да нарасне двойно през следващите три десетилетия.

Тези постановки насочват към търсене на примери и успешни модели на интеграция в българското общество, като се използват максимално възможностите на диференцирания подход. В тази насока са научно-приложните приноси на дисертационния труд.

Успешните мерки в интеграционната политика по отношение на ромски общности в редица европейски страни са обект на целенасочено проучване. Изводите в дисертацията има специално значение за селекцията на практики, които могат да бъдат адаптирани за България и експериментирани в населени места и общини със значителна концентрация на ромско население. Убедителни в съвременните условия са постановките за многообразие на подходите на местно и регионално ниво, както за решаващата роля на образователната система. Повече от остра е необходимостта от прагматични, резултатни действия, на фона на проблемите на трудовия пазар и натиска върху пенсионната и здравната система.

Към приложните приноси отнасям еталонната работа на дисертанта в община Стралджа. Методически издържаните теренни изследвания и анализите на анкетното проучване сред местната общност имат голямо

значение за прилагането, наблюдението и оценката на ефективността на т. нар. добри практики (модели), реализирани в сътрудничество на държавните органи с местните власти.

4. Заключение

Дисертационният труд на Кристина Емилова Петрова-Христова е актуално и научно задълбочено изследване по много важна тема от социално-демографското развитие на страната. Научните постижения на дисертацията са несъмнени. Те са резултат от самостоятелната работа на докторанта под вещото ръководство на научния ръководител. Кристина Петрова е представила част от разработката по темата в престижно издание и на международна конференция. С известна преработка трудът може да бъде оформен и издаден като книга.

Рецензираната дисертация отговаря на изискванията на ЗРАСРБ и правилниците за неговото изпълнение. Ще гласувам „За“ присъждането на образователна и научна степен „доктор“ на дисертанта Кристина Емилова Петрова-Христова, като приканвам уважаемите членове на научното жури също да гласуват положително.

4 юни 2021 г.,
ВТУ

Рецензент:

.....
проф. д-р Румен Янков